

הסדר העולמי הישן מגיע לקצו – סדר עולמי חדש

צומח

בגידתה של עזה היא אחד הכישלונות המוסריים העמוקים ביותר בתחילת המאה ה-21 – נטישה איטית שקרעה לגזרים את ההבטחה שלאחר השואה "לעולם לא עוד" וחשפה את שבירותו של המשפט הבינלאומי כאשר הוא ניצב מול כוח גולמי ואינטרסים פוליטיים. במשך 29 חודשים, החל מאוקטובר 2023, צפה העולם בעזה סופגת הרס בלתי פוסק: בתים שהפכו להריסות, בתי חולים שסומנו כמטרות, ילדים שמתו ברעב, משפחות שלמות שנמחקו. התמונות היו בלתי נמנעות – תינוקות רעבים, קטועי איברים ללא הרדמה, קברים המוניים שנחפרו ביד – ובכל זאת, התגובה מצד אלה שטענו שהם שומרי הנורמות העולמיות הייתה, לכל היותר, רטוריקה חסרת אונים, ולרוב – שותפות פעילה באמצעות וטו, משלוחי נשק וכיסוי דיפלומטי.

"לעולם לא עוד" נולד מתוך האפר של אושוויץ וטרבלינקה, נדר חרוט בתודעת האנושות לאחר רצח תעשייתי של שישה מיליון יהודים ועוד מיליונים. הוא הפך לאבן הפינה המוסרית של הסדר שלאחר 1945: אמנת הג'נוסייד משנת 1948, ההכרזה האוניברסלית לזכויות האדם, עקרונות נירנברג שהכריזו כי פשעים נגד האנושות חורגים מגבולות וריבונות. אך בעזה, ההבטחה הזו נשברה. מומחי האו"ם, כולל הדיווחנית המיוחדת למצב זכויות האדם בשטחים הפלסטיניים, תיארו דפוסים התואמים ג'נוסייד – הרג בני הקבוצה, גרימת נזק גופני או נפשי חמור, כוונה מכוונת ליצור תנאים שיובילו להשמדה פיזית. ועדת החקירה הבינלאומית העצמאית קבעה כי הרשויות הישראליות אחראיות לפשעי מלחמה ולפשעים נגד האנושות, כולל רעב כשיטת לחימה, השמדה, רדיפה מגדרית והעברה בכפייה. בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ), בצווים זמניים מינואר 2024, קבע כי סביר שמתרחשים מעשים האסורים על פי אמנת הג'נוסייד, וחייב את ישראל למנוע אותם, להבטיח העברת סיוע ולענוש הסתה. צווים והחלטות ייעוץ מאוחרים יותר חיזקו את החובות להקל על גישה הומניטרית, כולל לאונר"א, והכריזו כי היבטים מהכיבוש אינם חוקיים.

אלה לא היו הערות משפטיות אפורות; אלה היו הכרזות מחייבות מבית המשפט הגבוה בעולם וגופי או"ם סמכותיים. ובכל זאת, הציות היה מזערי. ישראל הגבילה או חסמה סיוע – אונר"א ספגה השעיות, מעברים נסגרו למשך חודשים, מסדרונות הומניטריים צבאו או הופרטו לכאוס קטלני. עד 2025-2026 חזרו תנאי רעב, המנות צומצמו לשברירי הצורך הקלורי, שתלי איברים לאלפי קטועים נחסמו, פינויים רפואיים הופסקו. יותר מ-70,000 פלסטינים נהרגו (כנראה הרבה יותר כאשר סופרים מיתות עקיפות ממחלות, רעב וחוסר טיפול), אחד מכל חמישה ילדים בעולם חי באזורי סכסוך עם עזה כמוקד הסבל. העולם ידע – תמונות לוויין בזמן אמת, דיווחי עיתונאים, דוחות ארגונים לא ממשלתיים – ובכל זאת מכונת האחריות נתקעה.

נטישת הקהילה הבינלאומית הייתה מוסדית. מועצת הביטחון של האו"ם, משותקת בווטו אמריקני חוזר ונשנה, נכשלה באכיפת הפסקות אש או הפוגות הומניטריות. החלטות הדורשות הפסקה מיידית של פעולות עוינות, גישה ללא תנאי לסיוע ושחרור בני ערובה נחסמו – לרוב הקול המתנגד היחיד הגיע מושינגטון – למרות תמיכה כמעט אוניברסלית משאר החברים. הצעות להפוגות "הומניטריות" הוצעו ונחסמו; קריאות לציות לצוויי בית הדין הבינלאומי התעלמו. ארצות הברית, בעלת הברית הנאמנה ביותר של ישראל, המשיכה לספק סיוע צבאי תוך גינוי זהיר של אבדות אזרחיות, תוך הצגת הסכסוך כהגנה עצמית נגד חמאס והתעלמות מהמצור והכיבוש הרחב יותר. בעלות ברית באירופה ובמקומות אחרים הוציאו הצהרות דאגה אך לעיתים רחוקות תרגמו אותן ללחץ ממשי – סנקציות נדחו, יצוא נשק נמשך, הכרה דיפלומטית נשמרה.

זו לא הייתה סתם חוסר מעש; זו הייתה עיוורון סלקטיבי. ההבטחה "לעולם לא עוד" זומנה באופן סלקטיבי במשך עשרות שנים – בצדק לשואה, לבוסניה, לרואנדה בדיעבד – אך בעזה השתנתה החישוב. בריתות פוליטיות, השפעת לובי ואינטרסים אסטרטגיים גברו על עקרונות אוניברסליים. התוצאה: עם כלוא בכלא פתוח, נתון להפצצות ומצור, בעוד הסדר העולמי שטען למנוע זוועות כאלה הסיט מבט או אפשר אותן. הבגידה העמיקה עם כל וטו, כל שיירה מאוחרת, כל הצהרת "מחשבות ותפילות" מבירות שיכלו לפעול אך בחרו שלא.

היוהרה תמיד גובה מחיר. אדריכלי הסדר הזה – אלה שבנו מוסדות על חורבות מלחמת העולם השנייה כדי למנוע חזרה – הניחו כי סמכות מוסרית היא עצמאית, וכי כוח יכול לעקוף חוק ומצפון ללא השלכות. הם טענו. אימפריות שעולות נופלות, לעיתים קרובות לא בהפסד בשדה הקרב אלא בשחיקת הלגיטימיות. כאשר ההבטחה "לעולם לא עוד" הופכת לסיסמה במקום לאתוס מחייב, כאשר המשפט הבינלאומי נאסף באופן סלקטיבי, כאשר סבלו של עם אחד נחשב לסביר מטעמי נוחות גיאופוליטית – נזרעות זרעי ההרס.

כעת מגיעה החשבונית, והיא מגיעה בכוח בלתי נמנע כפי שניבא פרנק הרברט ב**חולית** – סאגה שבה כוח, שליטה במשאבים ומחזורי עלייה ונפילה משתלבים בדרכים שנראות נבואיות יותר מאשר בדיוניות. שלוש מטאפורות מעולם חולית ממסגרות את רעידת האדמה הגיאופוליטית הנוכחית בדיוק מפחיד.

ראשית, הציטוט מהנסיכה אירולאן ב**ילדי חולית**: "אם ההיסטוריה מלמדת אותנו משהו, זה פשוט זה: כל מהפכה נושאת בקרבה את זרעי חורבנה שלה. ואימפריות שעולות, יום אחד ייפלו." האזהרה השקולה הזו מהדהדת באירועי מרץ 2026. ארצות הברית, אדריכלית ומפקדת הסדר שלאחר מלחמת העולם השנייה המבוסס על השלכה צבאית בלתי מעוררת, הגמוניה דולרית וסמכות מוסרית סלקטיבית, מתמודדת כעת עם פצעים עצמיים של התרחבות יתר. מה שהתחיל כסלידה מוסרית מהיעדר עונש בעזה התפשט לאתגר מבני: עקשנות האימפריה לתמיכה מוחלטת בישראל, אפילו מול זוועות מתועדות, זרעה טינה בדרום הגלובלי ושברה בריתות קרובות יותר. כל הסלמה – חיסולים ממוקדים בהפוגות שבירות, הסטת מערכות הגנה מאוקראינה והאינדו-פסיפיק – זורעת זרעי תגובה עמוקים יותר. חיסול המנהיג העליון עלי ח'אמנאי ב-28 בפברואר 2026, באמצע משא ומתן, שבר כל אמון דיפלומטי שנותר. בנו מוג'תבא ח'אמנאי, שהתקשה מאובדן אישי ומשפחתי, נשבע נקמה והתנגדות מתמשכת, מסרב להפוגות ללא תיקון מערכתי לפלסטין. ההיסטוריה, כפי שאירולאן מזכירה לנו, אינה מאפשרת עלייה נצחית; המנגנונים עצמם שהעלו את ארה"ב למעמד מעצמה חושפים כעת חולשות מול התנגדות א-סימטרית נחושה.

שנית, השורה האייקונית המיוחסת לברון ולדימיר הארקונן: "מי ששולט בתבלין, שולט ביקום." בקוסמוס של הרברט, המלאנג' – התבלין נגד הזדקנות – הוא ציר התרבות הבין-כוכבית: מאריך חיים, מרחיב תודעה ומאפשר לניוטי הגילדה לקפל חלל. לכן שליטה באראקיס שווה לשליטה בכל. באנלוגיה שלנו, הנפט (ובמידה פחותה גז טבעי נוזלי) ממלא את תפקיד התבלין. עשרות שנים שלטה ארה"ב בזרימות – לא תמיד בהחזקת מאגרים ישירה, אלא דרך עליונות ימית המאבטחת נתיבי ים, בריתות המבטיחות יצרנים ידידותיים ומערכת הפטרודולר המבטיחה ביקוש לדולר. מיצרי הורמוז, שדרכם עבר כ-20% מהנפט העולמי מדי יום, הפכו לנקודת החנק המודרנית של אראקיס. סגירתה האפקטיבית – או ההגבלה החמורה – של איראן למיצרים, בגיבוי איומי טילים, מוקשים וביטול ביטוח, הפכה את השליטה הזו. התנועה קרסה לטפטוף; יצרני המפרץ צמצמו תפוקה עם מלאי מלא; ניסיונות עקיפה דרך באב אל-מנדב נתקלים באיומי חות'ים חדשים. הפטרודולר עצמו רועד כשאיראן מנסה מעבר ביואן או רובל למטענים מתואמים. אדריכלי הסדר הישן – וושינגטון ובעלות בריתה הקרובות – מגלים פתאום ששליטה נומינלית לא שווה דבר כשהזרימה עצמה ניתנת לשיבוש.

אך התובנה העמוקה ביותר מגיעה מתצפית עדינה יותר בעיבוד המיני-סדרה של **ילדי חולית** (המהדהדת נושאי הרברט): "זה לא מי ששולט בתבלין, אלא מי שמסוגל לשבש את התבלין." ההיפוך הזה לוכד את מהות הרגע הנוכחי. ארה"ב עדיין מתגאה בצי הגדול ביותר, במטוסי הקרב המתקדמים ביותר וברזרבות האסטרטגיות העמוקות ביותר, אך איראן – בתמיכה עקיפה מודיעין רוסי, גידור כלכלי סיני ורשת פרוקסי –

הוכיחה כי הכוח העליון טמון בשיבוש. באמצעות ירי טילים מתמשך, חניקת הורמוז ואיום נקודות חנק משניות, טהראן מטילה עלויות שהאימפריה מתקשה להתאים באופן בר-קיימא. תחמושת אמריקנית שורפת שנים של רזרבה בשבועות; מיירטים מוסטים מתיאטראות אחרים; בעלות ברית מעריכות מחדש בשקט הסכמי בסיסים כשאתרים מוגנים אמריקאיים נתונים לאש שאינם יכולים להדוף במלואה. נושאות המטוסים, שסימלו השלכה בלתי מעורערת, פועלות כעת תחת איום מתמיד בעולם של היפרסוניים ולהקות רחפנים. הבלוף נחשף: כוח קונבנציונלי מכריע נכשל מול נכונות לסבול כאב ולהטיל שחיקה א-סימטרית.

הזעם שהצית את החשבון הזה – הנכונות לברך על קריסה מערכתית אם תסיים את היעדר העונש – משקף אמת עמוקה יותר: כאשר תשישות מוסרית פוגשת התרחבות חומרית מוגזמת, הנפילה מואצת. הציבור הרגיל במערב, מרדום או מוסח מתמונות סבל מתווכות, נכשל בעצירת המכונה באמצעות שביתות כלליות או משיכת הסכמה המונית. כעת הכאב מגיע באופן ישיר אל תחנת הדלק ואל הארנק. שחרור שיא של 400 מיליון חביות על ידי סוכנות האנרגיה הבינלאומית (11 במרץ 2026) – הגדול בהיסטוריה – קונה שבועות, אולי חודשים, אך ההתרוקנות מאיימת בסוף יוני אם השיבושים נמשכים. מחירי הנפט מטפסים לכיוון 100 דולר+ לחבית (עם תרחישים גרועים יותר המבאים 135–200 דולר); מדדי גז אירופיים כמו TTF מזנקים; מקבילי דלק בסביבות 20 אירו לליטר הופכים לדמיוניים בשווקים בעלי מס גבוה. ההלם הזה בכיס – הרבה יותר מידי מאשר זוועות רחוקות – מצית הפגנות המוניות, שביתות כלליות ומרידות בחירות שנעדרו זמן רב.

אירופה, ובמיוחד גרמניה, עומדת במרכז הפגיעות. מעבר האנרגיה הגרמני (Energiewende) – הפסקת גרעין והאצת צמצום פחם – צמצם אפשרויות לגז מיובא ולמתחדשות לסירוגין, והפך מחירי חשמל לבני ערובה לתנודתיות דלקים מאובנים גלובלית. צרפת מרככת בעזרת בסיס גרעיני; פולין וספרד שומרות על פחם או פיצול סולארי חזק; ארה"ב, סין, רוסיה ויפן שואבות ממקורות פנים מגוונים. גרמניה, לעומת זאת, מתמודדת עם כאב תעשייתי חריף, לחץ פיסקלי וסחף פוליטי. הקואליציה של הקנצלר מרץ נאחזת באורתודוקסיה פיסקלית והתחייבויות בלתי מתפשרות – לסיוע לאוקראינה, סנקציות על רוסיה, תמיכה בלתי מתפשרת בישראל – בעוד מדינות דרום (אירלנד, ספרד, איטליה) מתמרמות על צביעות מוסרית בעזה, והונגריה/סלובקיה דוחפות לריאליזם אנרגטי פרוגמטי בהקלה על מגבלות יבוא רוסי. משבר הנפט מגביר כל סדק: חלוקת כאב לא שוויונית מסכנת שרשראות וטו, היפוך מדיניות או פירוק מוחלט של אחדות האיחוד האירופי. גרמניה או תיכנע – תרכך עמדות כדי למנוע מרד פנימי ובחירות מוקדמות – או תהפוך לציר שעליו מתפצל הגוש.

עמדת איראן מדגישה את פרדיגמת השיבוש. ירושת מוג'תבא ח'אמנאי שילבה נקמה עם בהירות אסטרטגית. אין יציאה לאחר מכות במהלך משא ומתן פעיל; האמון נשבר. טהראן דורשת לא רק הרגעה אלא תיקון מערכתי – פלסטין משוחררת מקולוניאליזם, פירוק "הישות הציונית" – תנאים בלתי אפשריים פוליטית לאדמיניסטרציה אמריקנית הכפופה לרשתות ולובי פרו-ישראלי. ניסיונות נסיגה תוך שמירה על פנים מאבדים מול המקסימליזם הזה. ההכנות של המשטר במשך עשרות שנים – הפצת טילים, התקשות פרוקסי, גידור מטבע – מבוצעות כעת בדיוק, והופכות בסיסים אמריקניים מנכסים להתחייבויות ובריתות לנטל.

בחוכמת חולית, כל מהפכה נושאת זרעי חורבנה שלה, ואימפריות נופלות משום שהן שוכחות שכוח ללא לגיטימיות הוא שבי. בגידת עזה הייתה השכחה הזו בגלוי: יוהרה שהניחה חסינות לנצח. המחיר אינו צדק מופשט ומאוחר; הוא הפירוק המתרחש כעת – כאוס כלכלי, יישור מחדש גיאופוליטי, סדקים בחזית שטענה לשמור על עולם מבוסס חוקים. החשבונות הגיעה, וההיסטוריה, חסרת רחמים, מציגה אותה במלואה.

מה שצומח אינו קריסה בלבד אלא טרנספורמציה: שחר רב-קוטבי שבו שיבוש מכריח שוויון, שבו פשיטת הרגל המוסרית של הסדר הישן מפנה מקום לשחר חדש, גם אם סוער. התבלין אינו זורם עוד בתנאי

ושינגטון. ובאמת הפשוטה הזו טמונה תחילת הסוף – ואולי, סוף סוף, זרעים של משהו הוגן יותר.